

Іван КРАСНИЦЬКИЙ

ORCID: 0000-0002-5529-7636

Галина ЯРЕМКО

ORCID: 0000-0003-4333-0424

ПРАВО НА СВОБОДУ ВИРАЖЕННЯ ПОГЛЯДІВ ЯК «ШИРМА» ДЛЯ ВТРУЧАННЯ В ДІЯЛЬНІСТЬ СУДОВИХ ОРГАНІВ

УДК: 343.3/.7; 343.211

Постановка проблеми. Рівень довіри до системи правосуддя є важливим індикатором правової держави. А тому як на міжнародному, так і національних рівнях держави спрямовують зусилля на формування надійного правового механізму, який би забезпечив справедливе та ефективне правосуддя. Слушно при цьому зазначається у літературі, що неможливо забезпечити справедливе та ефективне судочинство, якщо воно не є відкритим для громадськості [2, с. 6]. Відкритість та гласність судового процесу включають, першочергово, право представників засобів масової інформації (далі - ЗМІ) проводити в залі судового засідання фотозйомку, відео- та аудіозапис з використанням портативних відео- та аудіотехнічних засобів без отримання окремого дозволу суду, але з урахуванням обмежень, встановлених законом (ст. 11 Закону України «Про судоустрій та статус суддів» від 2 червня 2016 року № 1402-VIII [13]) та, відтак, висвітлювати хід судочинства для широкого загалу.

Відкритість та гласність судового процесу, з одного боку, та право на свободу вираження поглядів представниками ЗМІ щодо такого, з іншого боку, органічно пов'язані як елементи єдиної правової матерії, яка визначає публічність та незалежність правосуддя в державі. Однак, не можна з надмірним благоволінням відноситися до суспільної потуги ЗМІ як суб'єкта, що забезпечує своїм контролем публічність та прозорість судової діяльності. Часом право на свободу вираження поглядів виступає для представників ЗМІ правовою «ширмою», яка дозволяє не лише продукувати суспільно затребуваний матеріал, але й впливати на хід

ЗБІРНИК НАУКОВИХ СТАТЕЙ

судового розгляду. Свідченням цього є численні повідомлення суддів у Вищу раду правосуддя (далі – ВРП) про факти втручання у їх діяльність, яка пов’язана власне із поширенням інформації в ЗМІ про хід судового розгляду чи особу самого судді [14].

А тому вплив ЗМІ на правосуддя – це монета, яка має дві сторони. З одного боку, це дієвий інструмент забезпечення публічності (відкритості) правосуддя, з іншого боку, – це реальна загроза незалежності суддів. Так, у п. 63 Висновку № 1 (2001) від 1 січня 2001 року Консультативної ради європейських судів для Комітету міністрів Ради Європи про стандарти незалежності судових органів та незмінюваність суддів зазначено, що труднощі полягають в тому, як визначити, що ж становить невинуватий тиск, а також як установити необхідну рівновагу, наприклад, між необхідністю захистити судовий розгляд від перекручування та тиску, зокрема, з боку ЗМІ або інших джерел, а також як забезпечити відкрите обговорення питань, що мають суспільне значення, серед суспільних кіл і у вільній пресі [12].

А тому **метою** цієї статті є визначення кримінально-правових меж права на свободу вираження поглядів щодо діяльності судових органів у ЗМІ, що повинно слугувати виробленню розуміння, які висловлювання у ЗМІ можна розглядати як втручання у діяльність судових органів (ст. 376 КК України) при наявності інших обов’язкових ознак.

Стан дослідження теми. Незважаючи на те, що кримінально-правова норма про втручання в діяльність судових органів є давно усталеною в кримінально-правовій тканині, однак і досі не вироблено однакового розуміння ознак складу кримінального правопорушення, зокрема в частині вираження поглядів в ЗМІ як потенційного способу втручання в діяльність судових органів. Як справедливо пишуть у літературі, з одного боку, судді не мають чітких уявлень про демократичні стандарти взаємодії з мас-медіа та навичок поведінки в таких ситуаціях, а з іншого — журналісти не завжди готові адекватно реагувати на специфічні обмеження своїх прав у висвітленні судової проблематики [2, с. 7; 5].

Варто віддати належне працям науковців, які прицільно вивчали кримінальне правопорушення про втручання в діяльність

судових органів (ст. 376 КК України) і, зокрема, про межі свободи вираження поглядів представниками ЗМІ щодо діяльності органів правосуддя (Бершов Г.Є. [1], Буроменський М., Сердюк О., Підкуркова І. [2], Книженко С.О. [7], Л. Палюх [9], В.С. Яковлева [20] та інші).

Виклад основних положень. Закон України «Про судоустрій та статус суддів» від 2 червня 2016 року № 1402-VIII зобов'язує суддю звернутися з повідомленням про втручання в його діяльність як судді щодо здійснення правосуддя до ВРП та до Генерального прокурора [13]. На офіційному сайті ВРП функціонує Реєстр повідомлень суддів про втручання в діяльність [14]. Так, у 2023 році зареєстровано 192 повідомлення від суддів про втручання в їх діяльність. Поряд з цим Єдиному звіті про кримінальні правопорушення за 2023 рік, розміщеному на сайті Офісу Генерального прокурора, вказано такі дані: обліковано 90 кримінальних правопорушень за ст. 376 КК України, проте вручено повідомлення про підозру лише у 2 випадках, з обвинувальним актом до суду не передано жодного провадження [6].

В Узагальненні ж практики розгляду ВРП повідомлень суддів про втручання в їхню діяльність як суддів щодо здійснення правосуддя та інших рішень ВРП щодо вжиття заходів забезпечення незалежності суддів та авторитету правосуддя у 2021 році наводяться такі показники [19, с. 147-148]:

- надійшло 283 повідомлення про втручання у діяльність суддів щодо здійснення правосуддя;
- втручаються переважно громадяни та громадські об'єднання, ЗМІ (194 випадки);
- у відсотковому співвідношенні за результатами розгляду повідомлень прийнято такі рішення: 34 % – про вжиття заходів щодо забезпечення незалежності суддів та авторитету правосуддя, 66% - про відмову у вжитті таких заходів.

Очевидним є статистичний «розрив» між повідомленнями судьями у ВРП, позитивними висновками ВРП про вжиття заходів щодо забезпечення незалежності суддів та авторитету правосуддя та, врешті, кількістю проваджень за ст. 376 КК України, які були передані до суду з обвинувальним висновком (хоча, ради

справедливості варто відзначити, що огляд статистичних даних лише за ст. 376 КК України не є до кінця репрезентативним, необхідно враховувати асоціацію норм про втручання в діяльність судових органів у кримінальному законі України).

Такі ж тенденції простежуються і в попередніх роках. Так, В.С. Яковлева, аналізуючи статистичні дані за 2016-2019 роки, зазначає, що різниця у показниках реєстру ВРП та Офісу Генерального прокурора сягає 150 % [20, с. 127].

Широкий цифровий діапазон в таких реєстрах може свідчити про неправильне тлумачення змісту поняття «втручання в діяльність судових органів» або самими суддями, або членами ВРП, або прокуратурою. І така статистична «прірва» між даними державних реєстрів є додатковим аргументом щодо необхідності визначення поняття втручання в діяльність судових органів, зокрема в частині поширення інформації про діяльність судових органів у ЗМІ.

«Корінь» проблеми тлумачення криється, зокрема, у законодавчому формулюванні кримінально-правового припису про простий склад втручання в діяльність судових органів (ч. 1 ст. 376 КК України). А саме вказується на втручання в *будь-якій формі* в діяльність судді з метою перешкодити виконанню ним службових обов'язків або добитися винесення неправосудного рішення (виділено авт.: І.К.; Г.Я.). Тобто суспільна небезпечна потуга кримінального правопорушення зосереджена законодавцем не стільки у суспільно небезпечному діянні, а скільки у меті втручання – перешкодити виконанню обов'язків або добитися винесення неправосудного рішення.

Принагідно варто зазначити, що і в проєкті КК України, який сьогодні гартується титанами української кримінально-правової думки, аналогічна норма сформульована бланкетно. А саме ст. 8.1.5. передбачає відповідальність особи, «яка здійснила незаконний вплив на суддю (чи його близьку людину) у зв'язку зі здійсненням правосуддя» [18]. Таке формулювання кримінально-правової норми зобов'язує заповнити бланкетну форму іншого галузевими приписами, які визначають, зокрема, і межі свободи вираження поглядів.

Зрозуміло, що при виробленні теоретичного «кліше», яке повинно слугувати однаковою правозастосуванню в частині розуміння, які інформаційні діяння представників ЗМІ по відношенню до суддів слід розглядати як втручання в діяльність судових органів, не можна брати до уваги суб'єктивне сприйняття окремим суддею таких дій з боку представників ЗМІ. Бо якщо для одного судді критика чи поширення небажаної інформації сприймається без особливих переживань, то для іншого – це може стати дієвим механізмом впливу на виконання ним службових обов'язків. Вочевидь, що суб'єктивне сприйняття адресатом відповідних дій з боку представників ЗМІ не може визначати наявність чи відсутності складу кримінального правопорушення. Визначальними повинні бути об'єктивні ознаки, які свідчать що такий інформаційних вплив достатній для втручання в діяльність судових органів.

Європейська Конвенція з прав людини від 4 листопада 1950 року тлумачить свободу вираження поглядів як право, що включає свободу дотримуватися своїх поглядів, одержувати і передавати інформацію та ідеї без втручання органів державної влади і незалежно від кордонів (ч. 1 ст. 10) [4]. Однак вже ч. 2 цієї статті вказує на неабсолютний характер свободи вираження поглядів. А саме зазначається, що здійснення цих свобод, оскільки воно пов'язане з обов'язками і відповідальністю, може підлягати таким формальностям, умовам, обмеженням або санкціям, що встановлені законом і є необхідними в демократичному суспільстві, зокрема, для *підтримання авторитету і безсторонності суду* (виділено авт.: І.К.; Г.Я.) [4]. Такі правові гарантії визначені і в Основному Законі України, а саме ст. 34 закріплює право на свободу думки і слова, на вільне вираження своїх поглядів і переконань [8]. При цьому у ч. 2 цієї статті рефреном звучить припис про те, що здійснення цих прав може бути обмежене законом, зокрема, для *підтримання авторитету і неупередженості правосуддя* (виділено авт.: І.К.; Г.Я.)

Своєю чергою, ч. 3 ст. 6 Закону України «Про судоустрій та статус суддів» від 2 червня 2016 року № 1402-VIII вказує, зокрема, що збирання, зберігання, використання і поширення інформації

ції усно, письмово або в інший спосіб з метою дискредитації суду або впливу на безсторонність суду, мають наслідком відповідальність, установлену законом [13]. Тобто і регулюючий закон аналогічно суспільно небезпечний «заряд» зосереджує не в самих діях, а в незаконній меті – дискредитація суду чи вплив на безсторонність суду, та не дає відповіді про межі свободи вираження поглядів представниками ЗМІ, що стосується здійснення правосуддя.

Вочевидь, слід шукати чіткі критерії, які б дозволили окреслити інформаційну діяльність представників ЗМІ як втручання в діяльність судових органів. Окремі ключові підходи щодо тлумачення меж свободи вираження поглядів (в частині втручання представників ЗМІ в діяльність судових органів) видається можливим відшукати у законодавстві та судовій практиці (зокрема, Європейського суду з прав людини (далі – ЄСПЛ)).

По-перше, критика судді в ЗМІ може виступати способом втручання в діяльність судових органів.

У Постанові Пленуму Верховного Суду України «Про незалежність судової влади» від 13 червня 2007 року № 8 зазначається, що під втручанням у діяльність судових органів слід розуміти вплив на суддю у будь-якій формі, зокрема і критика судді в ЗМІ до вирішення справи у зв'язку з її розглядом з боку будь-якої особи з метою схилити його до вчинення чи невчинення певних процесуальних дій або ухвалення певного судового рішення [11]. Вочевидь, у Постанові вказано на будь-які форми втручання в діяльність судових органів, однак виокремлено таку інформаційну дію як критика в ЗМІ. Окрім цього, важливим є, що така критика має місце до вирішення справи.

Однак, незважаючи на висловлену позицію Пленумом Верховного Суду України щодо визнання критики в ЗМІ способом втручання в діяльність судових органів, у науковій літературі немає єдності думок в цій частині. Так, одні науковці підтримують такий підхід (С.О. Книженко [7, с. 169]). Інші ж автори не такі категоричні. Так, Г.С. Бершов вказує, що в умовах суттєвого рівня корупції в органах судової влади критику її діяльності у ЗМІ можливо розглядати через призму реалізації громадського контролю за діяльністю державних органів. Через це аналізований спосіб

впливу на суддю підлягає безумовній конкретизації, аби його криміналізація не створила інструмент тоталітаризму [1, с. 56-57].

Врешті, і ВРП не так однозначно підходить до визнання критики в ЗМІ засобом впливу на судові органи. Так, у Висновку члена ВРП від 2 серпня 2024 року (затверджений ВРП 6 серпня № 2393/0/15-24) за результатами перевірки відомостей, викладених у повідомленні судді Жашківського районного суду Черкаської області Шимчика Р.В. про втручання в діяльність судді щодо здійснення правосуддя вказано на відмову у вжитті заходів щодо забезпечення незалежності суддів та авторитету правосуддя [3].

В обґрунтування повідомлення про втручання в діяльність судових органів суддя зазначив, що 15 липня 2024 року у мережі Інтернет на відеохостингу YouTube на каналі користувача ним було виявлено відео, завантажений 9 липня 2024р. під назвою «Суддя відчув себе Богом перед простим людом» [3], яке було видалено на момент розгляду повідомлення ВРП.

При цьому членом ВРП у висновку зазначено, що поширення інформації стосовно діяльності судів не завжди є тиском на суд, частіше це стосується інтересів відкритої дискусії щодо питань, які стосуються публічного життя, викликають суспільний інтерес та вимагають оприлюднення певної інформації для формування громадської думки про довіру до влади та підтримку авторитету у суспільстві. Судді, які ухвалюють рішення іменем України та є публічними особами, при виконанні своїх обов'язків повинні враховувати інтерес до них з боку суспільства та права інших осіб висловлювати свої оціночні судження стосовно здійснення правосуддя, а також розрізняти способи втручання в їхню діяльність зі здійснення правосуддя та вираження іншими особами своїх думок, припущень, критики на адресу суддів. Межа допустимої критики щодо суді як публічною особи визначається з урахуванням конкретних обставин і може бути ширшою, ніж щодо приватної особи, а тому суддя має бути готовим виявляти більшу толерантність до висловлювання громадян чи ЗМІ. Постійна увага з боку суспільства покладає на суддю обов'язок прийняти ряд обмежень, і, незважаючи на те, що пересічному громадянину ці обов'язки могли б здатися обтяжливими, суддя приймає їх добро-

вільно та охоче. Поведінка суді має відповідати високому статусу його посади [3].

По-друге, межі допустимої критики в ЗМІ для суддів є ширшими, ніж для приватної особи.

Так, у рішенні ЄСПЛ зазначається, що, на відміну від приватної особи, публічна особа неминує і свідомо відкривається для прискіпливого аналізу кожного свого слова і вчинку як з боку журналістів, такі громадського загалу і, як наслідок, повинен виявляти до цього більше терпимості (п. 42 (справа Лінгенса) [16]).

Принагідно варто відзначити, що у Висновку № 1 (2001) від 1 січня 2001 року Консультативної ради європейських судів для Комітету міністрів Ради Європи про стандарти незалежності судових органів та незмінюваність суддів зазначено, що судді повинні погодитися з тим, що вони є публічними фігурами й не повинні бути занадто чутливими або занадто вразливими [12]. В цілому є підстави підтримати позицію, що суддівський статус передбачає додаткові обтяження. Однак, видається, що права в частині захисту судді від дифамації не можуть бути вужчими, аніж в пересічного громадянина. А тому критика ЗМІ не може стосуватися фактів, які не відносяться до здійснення ним суддівських повноважень.

По-третє, інформація, яка поширюється, може бути й неприйнятною, образлива для суб'єкта, якого стосується (Рішення ЄСПЛ від 24 жовтня 1986 року (справа Хенісайда проти Сполученого королівства) [17], Рішення ЄСПЛ від 8 липня 1986 року (Справа Лінгенса) [16]).

Так, у Рішенні ЄСПЛ (справа Лінгенса) вказується, що свобода вираження стосується не лише тієї «інформації» чи тих «ідей», які отримані належним чином або розглядаються як необразливі чи незначні, а й тих, що викликають образу, обурення або неспокій. Такими є вимоги плюралізму, терпимості й широти поглядів, без яких «демократичне суспільство» неможливе (п. 41) [16].

Аналогічний підхід виражений у п. 46 Рішення ЄСПЛ від 24 жовтня 1986 року (справа Хенісайда проти Сполученого королівства). Окрім того вказується, що свобода журналістської діяльності також охоплює можливе використання деякого ступеня перебільшення або навіть провокації [17].

По-четверте, **свобода вираження думок передбачає оперування фактами (лише правдивими), а також оціночними судженнями, які при цьому не порушують обмеження, встановлені в ч. 2 ст. 10 Європейської конвенції про захист прав людини в частині, зокрема, захисту репутації чи прав інших осіб.**

Так, ЄСПЛ вказує, що слід уважно розрізняти факти та оціночні судження. Найявність фактів можна довести, а правдивість оціночних суджень не можна (п. 46 Рішення ЄСПЛ від 8 липня 1986 року (Справа Лінгенса) [16]).

У справі ж Де Гасс та Гійзельс проти Бельгії (1997) ЄСПЛ визнав, що «судді мають бути захищені від деструктивних випадів з боку ЗМІ, що не базуються на жодній фактичній підставі» (п. 37) [15].

Відповідні нормативні орієнтири щодо розмежування фактів та оціночних суджень містяться в Законі України «Про інформацію» від 2 жовтня 1992 року № 2657-ХІІ [10]. Так, ч. 1 ст. 30 вказує, що ніхто не може бути притягнутий до відповідальності за висловлення оціночних суджень. А ч. 2 цієї ж статті дає розуміння оціночних суджень. Зазначається, що оціночними судженнями, **за винятком наклепу**, є висловлювання, які не містять фактичних даних, критика, оцінка дій, а також висловлювання, що не можуть бути витлумачені як такі, що містять фактичні дані, зокрема з огляду на характер використання мовно-стилістичних засобів (вживання гіпербол, алегорій, сатири). Оціночні судження не підлягають спростуванню та доведенню їх правдивості (виділено авт.: І.К., Г.Я.). Однак, якщо суб'єктивну думку висловлено в брутальній, принизливій чи непристойній формі, що принижує гідність, честь чи ділову репутацію, на особу, яка таким чином та у такий спосіб висловила думку або оцінку, може бути покладено обов'язок відшкодувати завдану моральну шкоду (ч. 2 ст. 30 Закону України «Про інформацію» від 2 жовтня 1992 року № 2657-ХІІ) [10].

Отож, інформація в ЗМІ може базуватися на фактах або оціночних судженнях, які при цьому не є наклепом та не принижують гідність, честь чи ділову репутацію особи.

По-п'яте, право на свободу вираження поглядів (ст. 10 Європейської конвенції про захист прав людини) не повинно порушувати право на повагу до приватного життя (ст. 8 Європейської конвенції про захист прав людини).

Частина 2 ст. 10 Європейської конвенції про захист прав людини обмежує право на свободу вираження поглядів *inter alia* правом на повагу до приватного життя й репутації.

Не потрібно окремих доводів, що, наприклад, інформація (в тому числі критика), яка спрямована на оцінку діяльності судді (затягування строків розгляду, відмова в задоволенні відповідних клопотань, прийняття проміжних процесуальних рішень тощо), може забезпечити законний розгляд справи, врешті, є складовою публічності та гласності судового розгляду. Критика ж, наприклад, особи судді, його приватного життя тощо, не здатна впливати на законність судового розгляду, а навпаки, може бути дієвим способом впливу на здійсненню нею повноважень.

Як справедливо зазначається у посібнику для суддів «Суди у відносинах з журналістами та ЗМІ», якщо суддя почувається дуже впевнено як професіонал, якщо суворо дотримується процесуальних норм, то присутність журналістів у залі, зазвичай, створює для нього не більше «незручностей», ніж присутність учасників процесу [2, с. 25].

Тому варто погодитися з висловленою у літературі позицією, що будь-яку, не обумовлену виключно правовою оцінкою, критику діяльності судді слід вважати суспільно небезпечними способами впливу на нього. Як результат автор навіть пропонує визнати як кваліфікуючою ознакою критику діяльності судді у ЗМІ, не пов'язану з її правовою оцінкою [1, с. 56-57].

Так, в Узагальненні практики розгляду ВРП у 2021 році повідомлень суддів про втручання в їхню діяльність визначено, що Рада приймала рішення про вжиття заходів щодо забезпечення незалежності суддів та авторитету правосуддя у випадках повідомлення суддею про втручання в діяльність судді щодо здійснення правосуддя, зокрема, з підстав використання, поширення персональних даних суддів та членів їхніх сімей. Радою в конкретних випадках визнавалось, що поширення персональних даних судді

може викликати обґрунтоване занепокоєння щодо власної безпеки, що створює реальну загрозу суддівській незалежності [19, с. 152].

Отож, є підстави для висновку, що інформація в ЗМІ може мати своїм предметом виключно діяльність, пов'язану із здійсненням суддівських повноважень.

Окреслені вище позиції, які фактично встановлюють окремі межі свободи вираження поглядів щодо діяльності судових органів представниками ЗМІ, повинні слугувати практиці застосування ст. 376 КК України, в тому числі суддям, ВРП та Генеральному прокурору в процесі оцінки повідомлень про втручання в діяльність судових органів.

Висновки. Звичайно, дослідження меж права на свободу вираження поглядів представниками ЗМІ для окреслення тих діянь, які можуть становити собою спосіб втручання в діяльність судових органів (ст. 376 КК України) в рамках однієї статті на підставі вибіркового дослідження практики ВРП та окремих рішень ЄСПЛ не може гарантувати всебічність та повноту окреслення теми. Однак, в межах цієї розвідки все видається можливим як результат окреслити окремі висновки в частині права на свободу вираження поглядів представниками ЗМІ щодо діяльності судових органів, вихід за межі яких, при наявності інших обов'язкових ознак, може свідчити про наявність аналізованого складу кримінального правопорушення. Такими є:

- критика судді в ЗМІ *може* виступати способом втручання в діяльність судових органів (може мати місце до вирішення справи);
- межі допустимої критики в ЗМІ для суддів є ширшими, ніж для приватної особи;
- інформація, яка поширюється, може бути й неприйнятна, образлива для суб'єкта, якого стосується;
- свобода вираження думок передбачає оперування фактами (лише правдивими), а також оціночними судженнями, які при цьому не порушують обмеження, встановлені в ч. 2 ст. 10 Європейської конвенції про захист прав людини в частині, зокрема, захисту репутації чи прав інших осіб;

- право на свободу вираження поглядів (ст. 10 Європейської конвенції про захист прав людини) не повинно порушувати право на повагу до приватного життя (ст. 8 Європейської конвенції про захист прав людини);

- інформація в ЗМІ може мати своїм предметом виключно діяльність, пов'язану із здійсненням судових повноважень.

1. Бершов Г.Є. Кримінально-правова характеристика форм та способів втручання в діяльність судових органів. Форум права. 2013. № 1. С. 53-59. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/server/api/core/bitstreams/b9873fc8-ad51-4f00-b2b1-e5cfd4bf4635/content> (дата звернення: 02.10.2024).
2. Буроменський М., Сердюк О., Підкуркова І. Суди у відносинах з журналістами та ЗМІ: Посібник для суддів. Київ, 2008. 64 с.
3. Висновок члена Вищої ради правосуддя від 2 серпня 2024 року (затверджений Вищою радою правосуддя 6 серпня № 2393/0/15-24) за результатами перевірки відомостей, викладених у повідомленні судді Жашківського районного суду Черкаської області Шимчика Романа Васильовича про втручання в діяльність судді щодо здійснення правосуддя. URL: https://hcj.gov.ua/sites/default/files/field/2720-0-6-24_vysnovok_zn.pdf (дата звернення: 02.10.2024).
4. Європейська Конвенція з прав людини від 4 листопада 1950 року (ратифікована Законом України від 17 липня 1997 року № 475/97-ВР). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text (дата звернення: 02.10.2024).
5. Євтушенко О.І. Висвітлення діяльності судової влади у засобах масової інформації. Центр демократії та верховенства права: веб-сайт. 18 березня 2009. URL: <https://cedem.org.ua/analytics/vysvitlennya-diyalnosti-sudovoyi-vlady-u-zasobah-masovoyi-informatsiyi/> (дата звернення: 02.10.2024).
6. Єдиний звіт про кримінальні правопорушення за січень-грудень 2023 року: веб-сайт Офісу Генерального прокурора. URL: <https://gp.gov.ua/ua/posts/pro-zareyestrovani-kriminalni-pravoporushennya-ta-rezultati-yih-dosudovogo-rozsliduvannya-2> (дата звернення: 02.10.2024).
7. Книженко С.О.. Способи втручання в діяльність судових органів. Актуальні проблеми кримінального процесу та криміналістики: тези доп. Міжнар. наук.-практ. конф.(м. Харків, 29 жовт. 2021 р.). Харків: ХНУВС, 2021. С. 169-171.
8. Конституція України від 28 червня 1996 року № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254k/96-vr#n4760> (дата звернення: 02.10.2024).

9. Палюх Л. *Проблеми регламентації ознак об'єктивної сторони складу злочину «втручання в діяльність судових органів»*. Підприємництво, господарство і право. 2020. № 5. С. 262-266.
10. Про інформацію: Закон України від 2 жовтня 1992 року № 2657-ХІІ. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2657-12?find=1&text=факт#w1_5 (дата звернення: 02.10.2024).
11. Про незалежність судової влади: Постанова Пленуму Верховного Суду України від 13 червня 2007 року № 8. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0008700-07#Text> (дата звернення: 02.10.2024).
12. Про стандарти незалежності судових органів та незмінюваність суддів: Висновок № 1 (2001) від 1 січня 2001 року Консультативної ради європейських судів для Комітету міністрів Ради Європи. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_a52#Text (дата звернення: 02.10.2024).
13. Про судоустрій та статус суддів: Закон України від 2 червня 2016 року № 1402-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19#Text> (дата звернення: 02.10.2024).
14. Реєстр повідомлень суддів про втручання в діяльність: веб-сайт Вищої ради правосуддя. URL: <https://hcj.gov.ua/intervention?page=1> (дата звернення: 02.10.2024).
15. Рішення Європейського суду з прав людини від 24 лютого 1997 року (Справа Де Гаєс та Гійзельс проти Бельгії). URL: https://www.google.com/url?esrc=s&q=&rct=j&sa=U&url=https://hudoc.echr.coe.int/app/conversion/docx/pdf%3Flibrary%3DECHR%26id%3D001-125818%26filename%3DCASE%2520OF%2520DE%2520HAE%2520AND%2520GIJSELS%2520v.%2520BELGIUM%2520-%2520%2520Ukrainian%2520Translation%2520summary%2520by%2520the%2520Lviv%2520Laboratory%2520of%2520Human%2520Rights.pdf%26logEvent%3DFalse&ved=2ahUKEwj2uvKj-qIAxWEX_EDHZ-iDKkQFnoECAAQAg&usg=AOvVaw2_d546r-QSudea9GPAIQDV (дата звернення: 02.10.2024).
16. Рішення Європейського суду з прав людини від 8 липня 1986 року (Справа Лінгенса). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/980_066?find=1&text=оціночні#w1_2 (дата звернення: 02.10.2024).
17. Рішення ЄСПЛ від 24 жовтня 1986 року (справа Хенісайда проти Сполученого королівства). URL: <https://ips.ligazakon.net/document/view/ES015131> (дата звернення: 02.10.2024).

18. *Текст проекту нового Кримінального кодексу (станом на 01.08.2024)*. URL: <https://newcriminalcode.org.ua/criminal-code> (дата звернення: 01.10.2024).
19. *Узагальнення практики розгляду Вищою радою правосуддя повідомлень суддів про втручання в їхню діяльність як суддів щодо здійснення правосуддя та інших рішень Вищої ради правосуддя щодо вжиття заходів забезпечення незалежності суддів та авторитету правосуддя у 2021 році: веб-сайт Вищої ради правосуддя*. URL: https://www.hcj.gov.ua/sites/default/files/field/uzagalnennya_praktyku_rozglyadu_radoyu_vtruchan_u_2021_roci.pdf (дата звернення: 02.10.2024).
20. *Яковлева В.С. Втручання у діяльність судових органів в Україні: оцінка сучасного стану. Питання боротьби зі злочинністю: зб. наук. пр. / редкол.: В. І. Борисов та ін. Харків : Право, 2020. Вип. 40. С. 126-131.*

Красницький І.В., Яремко Г.З. Право на свободу вираження поглядів як «ширма» для втручання в діяльність судових органів.

У статті здійснено аналіз кримінально-правових меж права на свободу вираження поглядів щодо діяльності судових органів у засобах масової інформації, що повинно слугувати виробленню розуміння, які висловлювання у засобах масової інформації можна розглядати як втручання у діяльність судових органів (ст. 376 КК України) при наявності інших обов'язкових ознак складу кримінального правопорушення.

Емпіричною базою послужили дані Реєстру повідомлень суддів про втручання в діяльність, розміщені на офіційному сайті Вищої ради правосуддя; Єдиного звіту про кримінальні правопорушення за 2023 рік, розміщеному на сайті Офісу Генерального прокурора, а також Узагальнення практики розгляду Вищою радою правосуддя повідомлень суддів про втручання в їхню діяльність як суддів щодо здійснення правосуддя та інших рішень Вищої ради правосуддя щодо вжиття заходів забезпечення незалежності суддів та авторитету правосуддя у 2021 році. Такий аналіз засвідчив великий статистичний розрив між повідомленнями судьями у Вищу раду правосуддя, позитивними висновками Вищої ради правосуддя про вжиття заходів щодо забезпечення незалежності суддів та авторитету правосуддя та, врешті, кількістю проваджень за ст. 376 КК України, які були передані до суду з обвинувальним висновком. Це, вочевидь, свідчить, зокрема, про відсутність єдиного тлумачення змісту поняття «втручання в діяльність судових органів» правозастосовними органами.

За результатами аналізу законодавства та судової практики Європейського суду з прав людини сформовано такі висновки в частині права на свободу вираження поглядів представниками ЗМІ щодо діяльності судових органів, вихід за межі яких, при наявності інших обов'язкових ознак, може свідчити про наявність аналізованого складу кримінального правопорушення:

- критика суддів в ЗМІ може виступати способом втручання в діяльність судових органів (може мати місце до вирішення справи);
- межі допустимої критики в ЗМІ для суддів є ширшими, ніж для приватної особи;
- інформація, яка поширюється, може бути й неприйнятна, образлива для суб'єкта, якого стосується;
- свобода вираження думок передбачає оперування фактами (лише правдивими), а також оціночними судженнями, які при цьому не порушують обмеження, встановлені в ч. 2 ст. 10 Європейської конвенції про захист прав людини в частині, зокрема, захисту репутації чи прав інших осіб;
- право на свободу вираження поглядів (ст. 10 Європейської конвенції про захист прав людини) не повинно порушувати право на повагу до приватного життя (ст. 8 Європейської конвенції про захист прав людини);
- інформація в ЗМІ може мати своїм предметом виключно діяльність, пов'язану із здійсненням суддівських повноважень.

Ключові слова: кримінальне законодавство, застосування кримінального законодавства, кримінальна відповідальність, кримінально-правова норма, кримінальне правопорушення, правосуддя, втручання у діяльність судових органів, забезпечення незалежності суддів, практика Європейського суду з прав людини, журналістська діяльність, свобода вираження думки, вдосконалення кримінального законодавства.

Krasnytskyi I.V., Yaremko G.Z. The Right to Freedom of Expression as a “Screen” for Interference with the Judiciary.

The article analyzes the criminal law limits of the right to freedom of expression with regard to the activities of the judiciary in the media, and this should serve to develop an understanding of which statements in the media can be considered as interference with the activities of the judiciary (Article 376 of the Criminal Code of Ukraine), in the presence of other mandatory elements of a criminal offense.

The empirical basis was the data from the Register of Judges' Reports of Interference with Activities posted on the official website of the High Council of Justice; the Unified Report on Criminal Offenses for 2023 posted on the website of the Prosecutor General's Office as well as the Generalization of the Practice of Consideration by the High Council of Justice of Judges' Reports of Interference in Their Activities as Judges in the Administration of Justice and Other Decisions of the High Council of Justice on Measures to Ensure the Independence of Judges and the Authority of Justice in 2021. This analysis showed a large statistical gap between the reports of judges to the High Council of Justice, positive conclusions of the High Council of Justice on measures taken to ensure the independence of judges and the authority of justice, and, finally, the number of proceedings under Article 376 of the Criminal Code of Ukraine that were referred to court with an indictment. This apparently indicates, in particular, the absence of a unified interpretation of the concept of “interference in the activities of the judiciary” by law enforcement agencies.

On the basis of the analysis of the legislation and case law of the European Court of Human Rights, the following conclusions have been formed with regard to the right

ЗБІРНИК НАУКОВИХ СТАТЕЙ

to freedom of expression by media representatives concerning the activities of the judiciary, going beyond which, if there are other mandatory features, may indicate the presence of the analyzed criminal offense

- criticism of a judge in the media may be a way of interfering with the activities of the judiciary (may take place before the case is resolved);

- the limits of permissible criticism in the media for judges are wider than for a private person;

- the information disseminated may be unacceptable and offensive to the subject concerned;

- freedom of expression implies the use of facts (only true ones), as well as value judgments, which do not violate the restrictions established in part 2 of Article 10 of the European Convention on Human Rights in terms of, in particular, the protection of the reputation or rights of others;

- the right to freedom of expression (Article 10 of the European Convention on Human Rights) should not violate the right to respect for private life (Article 8 of the European Convention on Human Rights);

- information in the mass media may be only related to activities related to the exercise of judicial powers.

Keywords: criminal law, application of criminal law, criminal liability, criminal law provision, criminal offense, justice, interference with the judiciary, ensuring the independence of judges, case law of the European Court of Human Rights, journalistic activity, freedom of expression, improvement of criminal law.